

LIPA

NAŠA

KUNA

«Lutke» Ivana Martinca

Ako ne možemo orgulje ne moramo baš ni mišju bišu/bivšost ponuditi Europi

Tonči Petrasov Marović

U oči Božića, 22. prosinca 1991, Vlada Republike Hrvatske uvela je HRVATSKI DINAR kao novu hrvatsku valutu. Jedan hrvatski dinar mijenjao se za jedan jugoslavenski. «Operacija» je počela 23. XII, a završila na Silvestrovo. Tiskano je sedam apoena u vrijednosti od 1, 5, 10, 25, 100, 500 i 1000 CRD. Sve su novčanice jednako likovno riješene. Na licu imaju portret Rudera Boškovića, a na naličju zagrebačku katedralu. Autor je poznati graver-grafičar Zlatko Jakuš, a potpisnik — ministar financija Jozo Martinović. Guverner Narodne banke Hrvatske dr. Ante Čičin-Šain objasnio je da se deseteročlana Komisija, imenovana 20. kolovoza, samostalno odlučila za ime. HRVATSKI DINAR prva je faza izdavanja vlastitoga novca, rekao je guverner. Prema Uredbi Vlade o NBH, buduća novčana jedinica zvat će se KRUNA, a dijeliti će se na 100 BANICA.

Tako je počelo. Uskoro se oznaka CRD pretvorila u HRD, a tečaj prema DEM od 1:55 došao je, za godinu i po dana, na 1:2200, što znači da se vrijednost hrvatskog dinara umanjila za točno 40 puta. Tiskani su novi apoeni: od 2000, 5000, 10.000 i 50.000 dinara, pa trenutno postoji 11 apoena, a 11 (numerološki

gledano) nije dobar broj. Sv. Augustin ga je zvao — GRB GRJEHA.

TIHI NATJEČAJI

O samoj «akciji» Zlatko Jakuš je 3. siječnja 1992. za «Globus» ispričao: «Početkom 91. vaš izdavač Nino Pavić ukazao mi je na 'tihu' natječaj, koji je već bio u toku. Naime, formalni natječaj nije bio raspisan ni tada ni kasnije. U rano proljeće predsjednik Tuđman mi je rekao: 'Jakuš, stavite svoje ideje na papir!' On je za vrijeme tog prvog, kratkog susreta predložio i nazive novca: jadrani i sto otoka. Meni se činilo da je od jadrana zgodnije ime adria. Savjetovao sam mu da osnuje Komisiju koja bi se bavila tim problemom. U travnju sam već donio skice koje su se izgubile negdje u Banskim dvorima. U Komisiji koja je odlučivala o hrvatskom dinaru samo se Igor Zidić profesionalno bavio likovnošću.»

Skoro godinu dana nakon uvođenja HRD-a Komisija za novu valutu pri NBH donijela je 12. 10. 1992. konačnu odluku kako će izgledati hrvatska KRUNA. Informacija je «procurila», iako službeni rezultati nisu objelodanjeni. Komisija je imala 8 članova: dr. Marijan Hanžeković, prvi ministar financija, dr. Dalibor Brozović, direktor Leksikografskoga zavoda, Nedjeljko Mihanović, doministar kulture, te guverner NBH (po funkciji), Jozo Martinović (još jedan ministar financija), Igor Zidić, rav-

natelj Moderne galerije, voditelj trezora NBH Raguž i Zlatko Jakuš, dizajner hrvatskoga dinara. Sedam je autora sudjelovalo u natječaju: Jakuš (koji je sjedio i u Komisiji), Rudi Labaš (slikar), Ivica Šiško (grafičar), Zdravko Tišler, (grafičar i dizajner), Vladimir Žiljak, (predavač na Višoj grafičkoj školi), Boris Ljubičić, (dizajner) i Miroslav Šutej, (slikar, autor svih državnih obilježja). Imenovan je i pomoćni (stručni) žiri od dva člana (Matko Meštrović

Ako je čovjek imalo vidovit, neće glasovati za KUNU. Glasovanje za KUNU — hrvatski je mazohizam

i Feđa Vukić) kojemu su pridružena dvojica iz Komisije: Hanžeković i Brozović. Predsjednik Tuđman i premijer Šarić također su se «bavili» rješenjima. Na kraju je rečeno: Šutej! Međutim, Šutejeva kreacija nikad nije službeno promovirana.

Predprošloga ponedjeljka (a bio je 28. lipnja) pride mi poznanik i ispriča u povjerenju da mu je ispričao ajmo reć (rekao bi Petrasov) njegov poznanik — da su hrvatska KRUNA i BANICA odavno zamijenjene hrvatskom KUNOM i LIPOM,

medvjed, a na naličju lipe (!?) — degenija! Čisto ludilo, kaže IVAN MARTINAC koji se zalaže za krunu

samo što to još nije predloženo hrvatskom puku. Govorio sam mu: «Nemoj, pusti, ma pusti», ali on se nije dao zaustaviti. Evo te priče:

Krajem veljače ove (tekuće) godine Komisija NBH raspisala je interni (opet «tihu») natječaj za hrvatski kovani novac, a početkom travnja već su se znali rezultati. Sudjelovali su kipari: stari Angeli Radovani, Mačkutin, Stipe Sikirica, Kuzma Kovačić, Hraste i majstori medaljerstva Janeš i Mataušić. Prva nagrada dodijeljena je Kuzmi, druga Sikirici, treća Kažimiru Hrasti. Komisija je natjecateljima dala: nominalne vrijednosti i dimenzije kovanica, te spisak imena životinja i biljaka. Kod tri kovanice na licu se, naime, nalazi KUNA, a na naličju SLAVUJ, TUNJ i MRKI MEDVJED (zrak, voda, zemlja). To su apoeni od 1 i 2 kune, te od 5 kuna. Kod šest kovanica na licu se pak pojavljuje grana LIPE, a na naličju KUKURUZ, VINOVA LOZA, HRAST LUŽNJAK, DUHAN, MASLINA i VELEBITSKA DEGENIJA. To su apoeni od 1, 2, 5, 10, 20 i 50 lipa. Čisto ludilo! Švicarska, recimo, nema na kovanicama ni oznaku valute, već samo nominalne vrijednosti, a mi, ako je priča točna — mali «zoološki vrt», te prilično bogati nacionalni park (u slici i tekstu).

Od 1558. hrvatske zemlje ponovno imaju zajednički Sabor. Prije 150 godi-

na (2. svibnja 1843) Ivan Kukuljević Sakcinski progovorio je u njemu hrvatskim jezikom. Za Hrvate to je značajna institucija. Mnogi još uvijek vjeruju da je IZNAD SABORA SAMO BOG! Čini se, nažalost, da nije tako. Katkad se sa saborske govornice deklamiraju gluposti, često se laže i obmanjuje narod. Prvoga srpnja grupa zastupnika HDZ-a i grof Eltz predložili su promjenu imena KRUNE u KUNU, te BANICE u LIPU. Gospoda Klarić i Olujić obrazložili su prijedlog. Klarić je rekao da mnoge države imaju KRUNU, a da je KUNA zapisana u hrvatskoj povijesti još u 9. stoljeću, doduše kao porez koji se plaćao u krznima.

IZDAJNIČKA ČESMINA

Olujić je dodao da KUNA Može izazvati negativne reakcije samo kod onih koji patološki mrze sve što je hrvatsko, a za LIPU je ustvrdio da «seže» u praslavenske davnine, da su «stari Slaveni» vjerovali da je lipa pod Božjom zaštitom, a da se kasnije vjerovalo i to da je Isus razapet na lipovom drvetu. Zastupnici su prijedlog podržali, usudio bih se reći, na svoju (i našu) sramotu. U «Globusu» od 9. srpnja »zvonar HTV-a« Zvoni-

mir Berković rezignirano predlaže, umjesto KRUNE i KUNE, LIPE i BANICE za osnovnu novčanu jedinicu — SKUP (po Marinu Držiću) i 100 IZETA (po glumcu koji je lik Skupa najčešće igrao). Lako je Berkoviću. On je poznati filmski redatelj, no ja koji uživam (kako kaže urednik «Profila») kulturni status samo u užem cehovskom krugu, moram svoju preneraženost barem pokušati razjasniti. Prvo... To što bi se ispred KRUNE pojavio pridjev — hrvatski, uopće ne bi smetalo. Naprotiv. Nikada dovoljno toga pridjeva.

Drugo... Nismo, istina-bog, kraljevina, ali nije ni Island, koji također ima KRUNU (uz Norvešku, Švedsku i Dansku). Hrvatska KRUNA bila bi lijepo podsjećanje na negdašnje hrvatsko kraljevstvo. A, uz to, KRUNA je i metafora uspjeha, dovršenosti.

Treće... Pomoćni biskup mostarski Ratko Perić reče: «banovi uvijek bjehu specificum hrvatski.» KRUNA i BANICA. Kralj i ban. Nisam imao prigovora naprosto zato jer je malo imena koja mogu konkurirati KRUNI (Možda TALIR. Srebrni talir sv. Vlaha Dubrovčani su kovali 1733), a nema nijedno koje se može takmičiti s BANICOM,

Nastavak na str. 22.

kao nazivom za manju novčanu jedinicu.

Cetvrto... Kuna u Hrvatskoj (prije NDH) nije ni bila stvarni novac, ali jest u Rusiji, još u 7. stoljeću (dvadeset peti dio ruske grivne). Zatim, kuna je zvijer, noćna životinja što lovi miševе, štakore, vjeverice... I napokon, da nije za vrijeme NDH deválvirala, da je bila, na primjer, ravna dolaru ili funti, prihvatio bih je unatoč svemu. Ali kuna je u posljednje dvije godine bila štraca, bezvrijedni papir. Moja pokojna mater svakog je tjedna nosila bijelo (časničko) brašno na »brački« brod i mijenjala ga

LIPA! Otkuda je stigla ta LIPA? Iz Slovenije? Iz Panslavenije? Olujić kaže da su na nju razapeli Spasitelja našega Isusa Krista! Što će mu ta glupa laž? U Judeji nema lipa

za maslinovo ulje. Jer s kunama nije mogla ništa. Bile su tako reći — ništa.

Ako je čovjek imalo vidovit, neće glasovati za KUNU. Glasovanje za KUNU — hrvatski je mazohizam.

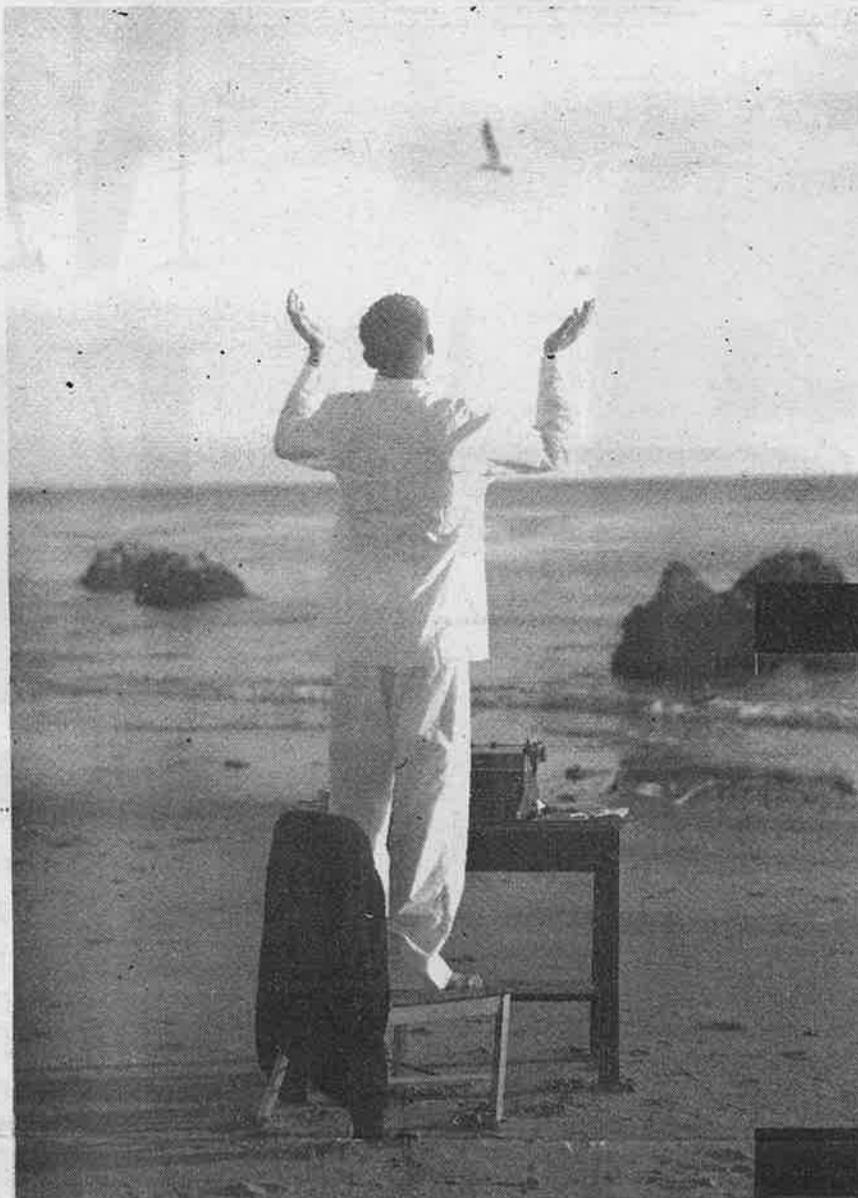
LIPA!! Otkuda je stigla ta LIPA? Iz Slovenije? Iz Panslavenije? Olujić kaže da su na nju razapeli Spasitelja našega Isusa Krista! Što će mu ta glupa laž? U Judeji nema lipa. U Judeji rastu hrast, čempres, cedar, palma, pinija, smokva, maslina, orah, jablan, akacija (od koje je izrađen židovski Kóvčeg zavjeta), jabuka, mandarina.

U pjesmi »Iza« Marović spominje križ od čempresovine. Kahlil Gibran u knjizi »Isus, Sin Čovjekov« kaže da je drvo Kristovih muke — jablanovina natopljena zimskim kišama. To je njihova pjesnička sloboda, a u jednoj od najljepših legendi, koja već ima snagu istine, pripovijeda se:

»Kada su stabla čula da će Isus biti razapet, nijedno od njih nije htjelo dopustiti da se okalja takvim zlodjelom. Čim bi ih sjekira dotaknula raspala bi se (sva ta stabla) u tisuće trešćica. Na kraju je crnika (česmina) ipak pristala biti Kristovim mučilom. Zato je ona među stablima što je Juda među apostolima.« Bogu hvala da makar nju nisu predložili — za hrvatski novac.

U Splitu, 10. srpnja 1993.

DRUŠTVO PROVINCIALJSKIH PJESNIKA

Mnogi pjesnici uopće ne znaju pisati, pa se skrivaju iza tzv. pjesničke slobode. A ta sloboda naročito je raširena u provinciji, kaže ANTE TOMIĆ

DIJAGNOZE

U provinciji sve vrvi od pjesnika, gotovo pomisliš kako je čovjek sretno oženjen ili pjesnik

pogotovo drugi pjesnici, u njihovom svemiru ima mjesta samo za njih same.

Kako u pjesnikovu svemiru ima mjesta samo za njega, tako on i ne čita tuđe stvari. Upravo zbog toga mnogi pjesnici uopće ne znaju pisati. To što su njihove pjesme napisane bez ijednoga velikog slova, bez interpunkcije ili s nelogičnom interpunkcijom, prije je znak da je pjesnik nepismen nego izraz umjetničke slobode.

U provinciji sve vrvi od pjesnika, gotovo pomisliš kako je čovjek ili sretno oženjen ili pjesnik. Pjesnici su usud javnoga života provincije (a život u provinciji, kako je poznato, i ne može biti drukčiji nego javan): cijela jedna policija u knjižari zauzeta je zbirkama lokalnih stihotvoraca. Njih pak svako prijepodne možete sresti na štekatu ispred gradske kavane, a na prljavim izlozima više plakati za večeri njihove poezije. Večeri poezije, zbog izostanka bilo kakvog kvalitetnijeg sadržaja, u pravilu su dobro posjećene. Ako čovjek ima dobar želudac, može se i nasmijati na njima. U Zadru je, primjerice, od početka rata održano nekoliko urnebesno smiješnih večeri poezije. Ono što ražalošćuje je da te večeri nisu zamišljene smiješnima, niti ih je većina prisutnih tako doživljavala.

U prostorijama zadarskog ogranka Matice hrvatske prošle je godine tako održana večer poezije jednog zadarskog novinara, čovjeka preko svake mjere sklonog alkoholu. Ciklus ratnih pjesama (pjesnici vole cikluse, čini im se da je njihovo djelo zaokruženo, da ima nekakav smisao) predstavljala je užasno mršava glumica, tanke plave kose i jako izbočenih jagodica. Pjesnik je sjedio u prvom redu, bio je pijan i klatio se na stolici, tako da se činilo da će svakoga trenutka trenuti o pod, smiješio se kao opatica i treptao krmeljavim okicama. U prostoriji nije bilo mjesta za sve zainteresirane. Onda je plavuša počela čitati poeziju: tanke misli, banalni srokovi, ništa posebno; ali način na koji je to čitala upravo je neopisiv. Možda je najbliža usporedba sa čovjekom koji je dobio napad epilepsije. Bila je to nekakva grčevita i zapjenjena karikatura očaja i tuge, smiješna i otužna istodobno. Žena je stiskala šake, jecala, pružala ruke, čupala kosu, sve to bez ikakve namjere i smrtno ozbiljno. Prije no što ću prasnuti u smijeh, oprezno sam se okrenuo oko sebe. Nitko se nije smijao! Ljudi su zamišljeno zurili ispred sebe, poneki je sjedeći ushićeno zabacio glavu, sav obamro od mudrosti i estetske naslade. Uplašio sam se. Kada je glumica prestala čitati, ustala je i dugo i ponizno se klanjala publici. Onda je uslijedio vrhunac večeri: žena je otrčala do pjesnika i stala ga ljubiti, pjesnik je treptao i smiješio se, imao je veliki crveni nos i ispucale kapilare na licu. Tada su svi u prostoriji, a bilo ih je najmanje stotinu, osjetili želju da poljube pjesnika, vukli su ga prolazom između stolica i koktali mu obraze, a on je onako pijan mrmrljao nešto nesuvislo i grlio djevojke. Ne znam kako je sve to završilo, strugnuo sam kroz gomilu na zrak.

Društvo hrvatskih književnika broji gotovo pet stotina članova, a recentna hrvatska književna produkcija upravo je jeziva. Taj nesklad između kvantite i kvalitete u velikoj mjeri objašnjava činjenica da velik broj »književnika« u životu nije napisao ništa osim pjesama koje su — bilo svojom površnošću, bilo beznadno hermetičnom nerazumljivošću kojoj se ne da ocijeniti vrijednost — potpuno nečitljive duže od desetak minuta. Toliko vam otprilike treba vremena da ostavite knjigu i prihvatite narodnu mudrost da se pisanjem pjesama (čast iznimkama) bave ljudi koji se zdravom razumu obraćaju prvim licem množine.

Čovjek počinje s intenzivnim pisanjem pjesama s pojavom prvih duševnih nemira, dakle u pubertetu. Premda to neće naći ni u jednom udžbeniku psihologije, stvar je univerzalna. Poslije se adolescent sabere i prestane s tim, nekima se to više nikada ne ponovi, nekima rijetko. Ako se, međutim, nesretnik smrtno zaljubi u profesoricu iz hrvatskog, pisanje pjesama postane kronično oboljenje — čovjek je pjesnik, doživotni adolescent, nema mu spasa. Zapravo, spas je potrebniji njegovoj okolini.

Pjesnik se, dakle, rađa u gimnaziji, njegovo se odrastanje događa u književnim zadrugama ili krugovima kamo nemirni duh dospije tražeći sebi slične, »srodnu dušu«, kako se to veli u ženidbenim oglasima. On je naravno individualac, ali mu treba podrška, točnije, podrška mu je potrebna nego onima koji su manje individualni od njega. Svaki mladi pjesnik počinje svoje zalaganje u pjesničke krugove po okušanom receptu (uopće, njihov su životi kao i poezija, rađeni po receptu): najprije pokaže svoje stihove i pretvori se u sjenu nekome starijem, uglednijem pjesniku. Ta prva faza pjesničkoga razvoja, djetinjstvo u kojemu ovaj obožava svoj uzor kao božanstvo, traje jako kratko — pjesnici žure odrasti. Potom slijedi druga i posljednja faza u razvoju pjesnika: pjesnička adolescencija (ili, prema definiciji, adolescencija adolescencije): pjesnik se suprotstavlja svojem autoritetu, svojem duhovnom ocu, taj postaje »stari jarač koji puno pije«. Mladi se pjesnik osamostaljuje, postaje samosvjestan, tašt

i neugodno sveprisutan u javnome životu. Ako se to može nazvati zrelošću, to je zrelo pjesnik.

U pjesničkom cehu svi su međusobno isposvađani, nitko ne misli tako ružno o drugome čovjeku kao pjesnik o drugome pjesniku, pjesnici su užasno jalni. U jednoj književnoj zadrugi vjerojatno najčistije srce ima čistačica koja dvaput tjedno počisti svinjac za pjesnicima, isprazni pepeljare i provjetri prostoriju. Ona ne čita njihove stihove i vjerojatno je zato pjesnici štiju. Tako treba s pjesnicima.

Iako ne misle lijepo jedan o drugome, pjesnici jako paze da ne razore svoju malu zajednicu jer znaju da jedino u njoj funkcioniraju: naslanjaju se kao slijepa Samuilova vojska jedan na drugoga i srdačno se ljube u obraze, posvećuju jedan drugome pjesme i pišu hvalisave recenzije koje su kao i njihova poezija — površne ili nerazumljive. Tko cijeli taj cirkus gleda izvana, pomisli: pjesnici su braća. A oni su u stvari razmaženi jedinci koje užasno uznemiravaju druge osobe.

»MORE APATIJE« (2) NIJE CITAT

U »Profilu« br. 79 od 31. 3. objavljen je moj članak »More apatije«. Napisao sam: »Dr. Emil Žampera, psihijatar, ravnatelj Psihijatrijske klinike Ugljan, u vrijeme najžešćih napada na Zadar primijetio je da dok na zvuk sirene što oglašava opću opasnost osoblje bolnice izbezumljeno juri okolo kao preplašena perad, bolesnici, ludaci, nastavljaju mirno šetati borovom šumicom kao da se ništa ne događa...« Premda ne vidim ništa loše u tome da paniku usporim s ponašanjem preplašene peradi, jer je strah primarna emocija, dio našega životinjskog naslijeđa, dr. Žampera je imao stonovitih neugodnosti zbog toga. Dužan sam stoga reći da gornja rečenica nije bila citat, već moja slobodna interpretacija riječi Emila Žampere.

Ante Tomić